

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. Збірник постанов Уряду України. 3. Офіційний вісник України. 4. Накази Центру ДЗК від 03.06.2008 р., № 90, 16.03.2009 р., № 117 [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.dkzr.gov.ua>. 5. Концепція проекту Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua>.

ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ ГЕОПРОСТРАНСТВЕННЫХ ДАННЫХ Шульга М.В., Лисовая Т.В.

Проанализированы проблемы формирования национальной инфраструктуры геопространственных данных в условиях развития рынка геоинформационных услуг и интегрирования Украины в европейскую и глобальную инфраструктуру геопространственных данных. Проведен анализ проекта Закона Украины «О национальной инфраструктуре геопространственных данных».

Ключевые слова: геопространственные данные, национальная инфраструктура геопространственных данных, становление и развитие геоинформационной индустрии.

LAWFUL PROBLEMS OF FORMING OF THE NATIONAL INFRASTRUCTURE OF GEOSPATIAL DATA Shulga M.V., Lisova T.V.

Lawful problems of forming of the national infrastructure of geospatial data have been analysed in the article. Analysis of draft of the special law in this sphere has been studied.

Key words: geospatial data, national infrastructure of geospatial data, forming and development of geoinformation industry.

Надійшла до редакції 15.02.2010.

УДК 349.4:332.21

М.В. Троцька, канд. юрид. наук
Полтавський факультет
Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого, м. Полтава

КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ПРАВА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Класифікація природних ресурсів права комунальної власності в умовах розвитку ін-

ституту права власності взагалі й права комунальної власності, зокрема, має як теоре-

тичне, так і практичне значення. Що стосується теоретичного аспекту, класифікація того чи іншого об'єкта дозволяє його пізнати повніше і всебічніше. Що ж до практичного аспекту, то застосування законодавства, яке спирається на науково обґрунтовані положення, надає можливості передбачити відповідні моменти й особливості конкретних життєвих ситуацій.

Дослідженням визначеної проблематики так, чи інакше займалися фахівці екологічного та інших галузей права [1-3; 5-7; 9; 10; 11-16; 18], але безпосередньо визначена тема, ще не була достатньо розглянута.

Вивчення будь-якого об'єкта матеріального світу пов'язано з його класифікацією, як системи супідрядних понять (класів об'єктів) тієї чи іншої галузі знань або діяльності людини, що використовується як засіб установалення зв'язків між поняттями чи класами об'єктів [19, с. 115]. Будучи особливою формою (видом) поділу понять [17, с. 217], класифікація становить собою один із засобів, за допомогою яких перевіряються обґрунтованість і практичне підтвердження теоретичних висновків [8, с. 25]. Вона відбиває глибинну природу досліджуваного об'єкта як згрупуван-

ня відповідної інформації на підставі визначених критеріїв.

Метою даної статті є надання класифікації природних ресурсів права комунальної власності. Щоб її здійснити, необхідно, по-перше, з'ясувати, які саме природні ресурси можуть перебувати у власності взагалі, що обумовлена їх походженням, виходячи зі специфічності об'єктів, по-друге, розглянути положення чинного законодавства щодо можливості перебування природних ресурсів у комунальній власності.

Як зазначає, С. В. Размєтаєв, право власності на природні ресурси має низку специфічних особливостей, пов'язаних з їх екологічним змістом: (а) право власності не є всеосяжним, бо не всі природні ресурси за своїми властивостями можуть перебувати у власності, а лише відносно стабільні й ті з них, що підлягають індивідуалізації; (б) природні ресурси хоча й є самостійними об'єктами права власності, проте перебувають у нерозривному екологічному взаємозв'язку; фактично їх не можна відокремлювати від природного середовища; (в) природні ресурси, як об'єкти природного походження, становлять національне багатство України й, на відміну від товарно-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

матеріальних цінностей, не мають вартості [15, с. 75].

І. І. Каракаш указує на чинники, що істотно впливають на специфіку правового регулювання відносин власності на природні ресурси: (а) вони є витвором природи, тобто створені без трудової участі людини й суспільних витрат; (б) кількісно і якісно вони обмежені природною сферою; (в) їх просторові межі не можна поширити шляхом відтворення або важко відтворювати; (г) природні багатства не мають реальної вартості і в суворо економічному розумінні не можуть бути товаром; (д) основні природні об'єкти є фізично нерухомими і просторово не переміщуються; (е) головний природний об'єкт – земля, яка є засобом виробництва в сільському й лісовому господарстві; (є) у разі правильного використання землі як засобу виробництва її продуктивні сили не зменшуються, а зростають; (ж) відмова від використання земельних, водних, гірських та інших природних об'єктів не призводить до їх зношування, деградації чи непридатності; (з) в результаті використання нерухомих об'єктів природи як територіально-просторового базису для здійснення виробничо-господарської діяльності їх межі не змінюються [7, с. 60].

Н. Р. Кобецька наголошує на тому, що природні об'єкти, будучи об'єктами права власності, мають свою специфіку: (а) вони є об'єктами природного походження й не створюються людською працею; (б) природні ресурси не підлягають простому відтворенню в процесі виробництва як товар; частина з них взагалі є вичерпними й невідтворюваними; (в) на відміну товарно-матеріальних цінностей, природні об'єкти не мають вартості, вони не є майном у прямому розумінні; (г) більшість із них не можна перемістити в просторі, окремі з них навіть не можна виокремити, обмежити чи індивідуалізувати; (д) природні об'єкти мають особливе значення для держави й суспільства в цілому, тому що вони є природною основою, базою функціонування людського суспільства й забезпечують саме його існування; (е) усі вони існують у нерозривному зв'язку між собою, з навколишнім природним середовищем, природними екосистемами, розвиваються за об'єктивними законами природи [9, с. 58, 59].

У силу своєї особливості на праві власності перебувають ресурси, що мають наступні риси: (1) якісна – не всі природні ресурси за своїми властивос-

тями можуть перебувати у власності, а лише ті з них, які є відносно стабільними й підлягають індивідуалізації; (2) природний зв'язок – наявність їх нерозривного зв'язку з навколишнім природним середовищем; (3) становлять собою національне багатство України; (4) особливе походження природних ресурсів, а звідси неможливість: (а) їх простого відтворення в процесі виробництва; (б) визначення їх вартості; (в) вільного переміщення в просторі більшості з них; (г) їх розвитку за об'єктивними законами природи, а також (д) відмова від їх використання не призводить до негативних наслідків.

З урахуванням рис природних ресурсів як об'єктів права власності перейдемо до дослідження питання щодо можливості їх перебування в комунальній власності. Відповідно до ч. 1 ст. 142 Конституції України матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме й нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, які є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, що знаходяться в управлінні районних і обласних рад.

Згідно з ч. 1 ст. 60 Закону України «Про місцеве самовря-

дування в Україні» [4; 1997. – № 24. – Ст. 170] територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме й нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, на інші кошти, на землю і т.д.

Ось чому норми чинного законодавства, що мають загальний характер, передбачають право комунальної власності на різні об'єкти, в тому числі й на природні ресурси. Серед них визначаються такі, як земля, надра, ліси, тваринний, рослинний світ, атмосферне повітря, об'єкти природно-заповідного фонду та інші, що виступають основою місцевого самоврядування.

При дослідженні приписів чинного поресурсового законодавства щодо можливості знаходження того чи іншого природного ресурсу на праві комунальної власності у територіальних громад як суб'єктів права комунальної власності можемо прийти до наступних положень.

На рівні чинного законодавства щодо окремих природних ресурсів чітко передбачається можливість їх знаходження в комунальній формі власності. А саме: у ч. 3 ст. 78 Земельного кодексу зазначається, що земля в Україні може перебувати у приватній,

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

комунальній і державній власності [4; 2002. – № 3-4. – Ст. 27]; нормами ч. 3 ст. 7 Лісового кодексу України закріплюється, що ліси можуть перебувати в державній, комунальній та приватній власності [4; 1994. – № 17. – Ст. 99], в ч. 5 ст. 5 Закону України «Про тваринний світ» говориться, що об'єкти тваринного світу можуть перебувати в державній, комунальній і приватній власності [4; 2002. – № 14. – Ст. 97]. Щодо інших природних ресурсів чинне поресурсове законодавство чітко не закріплює множинності форм власності. Зазначимо, що вони теж можуть знаходитися в комунальній власності, але така можливість прямо не вказується в законодавстві.

Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» регіональні ландшафтні парки, зони – буферна, антропогенних ландшафтів, регульованого заповідного режиму біосферних заповідників, землі та інші природні ресурси, включені до складу, але не відведені під національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва можуть перебувати як у власності Українського на-

роду, так і в інших формах власності, передбачених законодавством України [4; 1992. – № 34. – Ст. 52].

Звернувшись до змісту Закону України «Про рослинний світ» [4; 1999. – № 22-23. – Ст. 198] зауважимо, що в ньому немає окремої статті, яка врегульовувала б відносини, що стосуються власності на цей природний ресурс. За ст. 4 цього Закону, яка присвячена визначенню природних рослинних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, можна припустити, якщо природні рослинні ресурси загальнодержавного значення знаходяться у державній власності, то природні рослинні ресурси місцевого значення можуть знаходитися як у з приватній, так і у комунальній власності.

Поруч з вищезазначеними природними ресурсами, існують ще й такі, щодо яких право комунальної власності не закріплено на рівні чинного законодавства.

Проаналізуємо відносини власності стосовно такого природного ресурсу, як атмосферне повітря. У ч. 1 ст. 13 Конституції зазначається, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу,

виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Отже, конституційна норма закріплює право власності останнього на атмосферне повітря. У той же час Закон України «Про охорону атмосферного повітря» [4; 1992. – № 50. – Ст. 678] взагалі обходить питання власності на цей ресурс. З урахуванням особливостей цього об'єкта можемо підкреслити: якщо на конституційному рівні передбачено можливість його перебування у власності, то в інших нормативних актах не закріплено ніяких положень із цього приводу.

Стаття 4 Кодексу України про надра [4; 1994. – № 36. – Ст. 340] встановлює, що надра є виключною власністю народу й надаються тільки в користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують це право, є недійсними. Народ України здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду АРК й місцеві Ради народних депутатів. Окремі повноваження щодо розпорядження надрами законодавством України можуть надаватися відповідним органам державної виконавчої влади.

Що стосується такого природного об'єкта, як вода, то згідно зі ст. 6 Водного кодексу

України води (водні об'єкти) є виключно власністю народу й надаються тільки в користування. Народ здійснює право власності на води (водні об'єкти) через Верховну Раду України, Верховну Раду АРК і місцеві ради. Окремі повноваження щодо розпорядження водами (водними об'єктами) можуть надаватися відповідним органам державної виконавчої влади [4; 1995. – № 24. – Ст. 189].

Стосовно таких природних об'єктів, як надра й вода, право комунальної власності на них нормами чинного законодавства не передбачено.

Таким чином, на підставі наведеного, вважаємо, що природні ресурси можна класифікувати, взявши за основу їх можливість перебувати в комунальній власності, про що зазначається в чинному законодавстві, а саме природні ресурси: (1) які можуть перебувати у комунальній власності поряд з державною та приватною, – це земля, ліси, тваринний світ; (2) які можуть перебувати у комунальній власності, але така можливість прямо не вказується в законодавстві, – це природно-заповідний фонд і рослинний світ; (3) щодо яких право комунальної власності не закріплено на рівні чинного законодавства, – це атмосферне повітря, надра й води.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Список літератури: 1. Бондар О. Г. Формування інституту комунальної власності в Україні: актуальні проблеми // Вісн. Запоріж. юрид. ін-ту. –1999. – № 4 (9) – С. 77-84. 2. Борисова В. І. Комунальна власність – один з видів права власності в Україні // Проблеми удосконалення правового регулювання місцевого самоврядування в Україні: Матер. наук.-практ. конф. / За ред. Ю.П. Битяка. – Х.: Ін-т держ. буд-ва та місцев. самоврядування АПрН України, 2004. – С. 39-43. 3. Вівчаренко О. А. Право власності на землю в Україні (актуальні проблеми). – Івано-Франківськ: Б. в., 1998. – 180 с. 4. Відомості Верховної Ради України. 5. Екологічне право України / За ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х.: Право, 2009. – 328 с. 6. Дзера О. В. Становлення інституту права власності в умовах переходу України до ринкової економіки // Право власності в Україні: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 79-106. 7. Каракаш І.І. Право собственности на землю и право землепользования в Украине: Научно-практ. пособ. – К.: Истина, 2004. – 216 с. 8. Киримова Е. А. Правовой институт: понятие и виды: Учеб. пособ. – Саратов: Истина 2000. – 55 с. 9. Кобецька Н. Р. Екологічне право України: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 352 с. 10. Крассов О.И. Земельное право: Учеб. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2005. – 671 с. 11. Кулинич П. Ф. Право власності на землю в Україні // Сільське господарство реформується. – 1997. – № 4. – С. 13, 14. 12. Носік В. В. Право власності на землю українського народу. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с. 13. Попов М. В. Право муниципальной собственности на землю в России: проблемы теории и практики: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. – М., 2001. – 198 с. 14. Природоресурсове право України: Навч. посіб. / За ред. І. І. Каракаша. – К.: Истина, 2005. – 376 с. 15. Разметаев С.В. Право собственности на природные ресурсы в Украине. – Харьков: Изд-во КОНЭКС ЛТД, 1995. – 56 с. 16. Соколова А. К. Комунальна та інші форми власності на ліси в новому Лісовому кодексі України // Пробл. законності. – 2006. – Вип. 83. – С. 123-129. 17. Стричинець О. В. Теорія класифікації у сфері права // Пробл. законності. – 2001. – Вип. 47. – С. 217-221. 18. Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях. – Харьков: Консум, 1998. – 224 с. 19. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. – Т. 3: К-М / Голова редкол. Ю.С. Шемшученко. – К.: Укр. енцикл., 2001. – 792 с.

КЛАССИФИКАЦИЯ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ ПРАВА КОММУНАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Троцкая М. В.

Рассмотрена возможность нахождения природных ресурсов на праве собственности, в частности коммунальной, с учетом специфики таких объектов. Осуществлена классификация природных ресурсов. Определен критерий классификации.

Ключевые слова: классификация, природные ресурсы, право собственности, право коммунальной собственности.

THE CLASSIFICATION OF NATURAL RESOURCES LAW COMMUNAL PROPERTY

Trocksaya M. V.

The possibility of discovering of natural resources according the property right and particularly of the community property right taking into consideration specific character of such objects. Classification of natural resources is implemented. Criteria of the classification is defined.

Key words: classification, natural resources, property right, communal property right.

Надійшла до редакції 12. 01. 2010 р.